

УДК 81'322.4:82-1=111

DOI: 10.36979/1694-500X-2025-25-10-180-185

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧЕСКИЕ ИСКАЖЕНИЯ В МАШИННОМ ПЕРЕВОДЕ ПОЭЗИИ ШЕКСПИРА

Д.Т. Тешебаева

Аннотация. Рассматриваются особенности и трудности машинного перевода поэтических текстов Уильяма Шекспира, в частности, случаи искажения или нарушения лексических единиц и устойчивых словосочетаний. Анализ проводится на основе сравнения оригинального текста с результатами перевода, выполненного с использованием современных систем машинного перевода. Особое внимание уделяется типичным ошибкам, связанным с многозначностью слов, нарушением синтаксических связей, игнорированием культурного и контекстуального значения метафор, а также разрушением поэтической структуры. Работа подчёркивает необходимость учёта стилистических и семантических особенностей поэтического дискурса при автоматизированном переводе и предлагает пути совершенствования алгоритмов машинного перевода для более точной передачи художественных и эмоциональных нюансов поэзии.

Ключевые слова: устойчивые словосочетания; метафоры; синтаксические конструкции; нарушения; стилистические особенности; машинный перевод.

ШЕКСПИР ПОЭЗИЯСЫНЫН МАШИНАЛЫК КТОРМОСУНДАГЫ ЛЕКСИКАЛЫК ЖАНА СИНТАКСИСТИК БУЗУЛУУЛАР

Д.Т. Тешебаева

Аннотация. Бул макалада Уильям Шекспирдин поэтикалык тексттерин машиналык которуунун өзгөчөлүктөрү жана кыйынчылыктары, атап айтканда, лексикалык бирдиктердин жана туруктуу сөз айкаштарынын бурмаланышы же бузулушу каралат. Талдоо түп нускадагы текстти заманбап машиналык которуу системалары аркылуу которулган натыйжалар менен салыштыруунун негизинде жүргүзүлөт. Сөздөрдүн көп маанилүүлүгүнө, синтаксистик байланыштардын бузулушуна, метафоралардын маданий жана контексттик маанисинин эске алынбагандыгына, ошондой эле поэтикалык түзүлүштүн бузулушуна байланыштуу типтүү каталарга өзгөчө көңүл бурулат. Иш автоматташтырылган которууда поэтикалык дискурстун стилистикалык жана семантикалык өзгөчөлүктөрүн эске алуу зарылдыгын баса белгилейт жана поэзиянын көркөм жана эмоционалдык нюанстарын так жеткирүү үчүн машиналык которуу алгоритмдерин өркүндөтүү жолдорун сунуштайт.

Түйүндүү сөздөр: туруктуу сөз айкаштар; метафоралар; синтаксистик конструкциялар; бузуулар; стилистикалык өзгөчөлүктөр; машиналык котормо.

LEXICAL AND SYNTACTIC DISTORTIONS IN MACHINE TRANSLATION OF SHAKESPEARE'S POETRY

D.T. Teshebaeva

Abstract. This paper examines the features and difficulties of machine translation of William Shakespeare's poetic texts, in particular, cases of distortion or violation of lexical units and stable phrases. The analysis is based on a comparison of the original text with the results of a translation performed using modern machine translation systems. Special attention is paid to typical errors related to the ambiguity of words, violation of syntactic connections, ignoring the cultural and contextual meaning of metaphors, as well as the destruction of poetic structure. The work highlights the need to take into account the stylistic and semantic features of poetic discourse in automated translation and suggests ways to improve machine translation algorithms to more accurately convey the artistic and emotional nuances of poetry.

Keywords: stable phrases; metaphors; syntactic constructions; violations; stylistic features; machine translation.

Киришүү. Машиналык котормо заманбап дүйнөдө ажырагыс курал болуп калды, ал тексттерди ар кандай тилдерге заматта которууну камсыз кылат. Бул технологиянын лингвистикалык жагы барган сайын теоретиктердин көңүлүн бурууда, бул котормону автоматташтыруунун жана тилдик процесстерди формалдаштыруунун жаңы теорияларын иштеп чыгууга алып келүүдө. Бүгүнкү күндө «санариптик котормо» деген жаңы түшүнүк пайда болууда. Ал котормочуну жана жасалма интеллектти камтыган санариптик маалыматтык-коммуникациялык каражаттарды айкалыштырган технология болуп саналат, анын максаты – котормонун натыйжалуулугун жана сапатын жогорулатуу [1].

Көптөгөн адистер нейрондук машиналык котормо системалары салттуу статикалык системаларга салыштырмалуу сапаттуу натыйжаларды берет деп эсептешет. Бул нейрондук системалар жасалма интеллектти колдонушат, ал сөздөрдү же сөз айкаштарды эмес, бүтүндөй сүйлөмдөрдү бир эле учурда которууга мүмкүндүк берет.

Илимий изилдөөнүн **актуалдуулугу** – Шекспирдин поэтикалык чыгармаларын машиналык которууда кездешкен татаалдыктарды жана бул процесстин өзгөчөлүктөрүн терең талдоонун зарылдыгы менен аныкталат.

Изилдөө материалдары жана методдору. Бул изилдөөдө негизги материал катары Уильям Шекспирдин белгилүү поэтикалык чыгармаларынан алынган түп нуска саптар жана алардын үч негизги машиналык котормо платформасында Google Translate (GT), Yandex Translate (YT), Prompt.One (P.O) жана жасалма интеллект (ЖИ) котормолору колдонулду. Изилдөөдө салыштырма анализ, лексико-синтаксистик талдоо, семантикалык жана метафоралык түзүмдөрдү чечмелөө методдор колдонулду.

Ар кандай көркөм чыгарманын маанилүү милдети – окурмандарга образдуу-эмоционалдык жана эстетикалык таасир этүү. Мындай эффектке которулган тилде ар кандай көркөм каражаттарды, эпитеттерден баштап фразалардын ритмикалык жана синтаксистик түзүлүшүнө чейин колдонуу аркылуу жетишилет. Эстетикалык компонент көркөм котормону котормонун башка түрлөрүнөн айырмалап турат. Дал ушул

себептен көркөм тексттер машиналык котормо үчүн эң татаал болуп саналат.

Шекспирдин поэзиясында колдонулган татаал синтаксистик түзүлүштөр, архаизмдер жана поэтикалык образдар англис тилинин өзүнө гана таандык грамматикалык жана лексикалык өзгөчөлүктөргө ээ. Бул болсо машиналык котормо системалары үчүн олуттуу кыйынчылыктарды жаратып, грамматикалык жана лексикалык өзгөрүүлөрдү талап кылат. Грамматикалык өзгөрүүлөр негизинен англис жана кыргыз тилдеринин түзүлүшүндөгү айырмачылыктардан улам келип чыгып, айрым конструкциялардын түз жө толук эквивалентин табуу мүмкүн болбой калат. Ал эми лексикалык өзгөрүүлөр Шекспир колдогон сөздөрдүн жана сөз айкаштарынын кыргыз тилиндеги тике эквиваленттери жоктугуна же алардын семантикалык көлөмү, стилистикалык өңүтү башкача болушуна байланыштуу [2]. Мындан улам, машиналык котормодо сөздөрдүн мааниси бурмаланып, поэтикалык тереңдик жоголот.

Машиналык котормо системаларын изилдеген К. Хандшух немис тилинен англис тилине которууда Google Translate, SYSTRAN жана Вавилон сыяктуу онлайн-котормочулардын ишин салыштырган. Ал бул системалар аркылуу алынган натыйжа жетиштүү сапаттуу эмес деген тыянакка келген [3]. М.Х. Кешаварц машиналык котормонун негизги лексика-семантикалык каталарын бөлүп көрсөткөн, мисалы, чактарды туура эмес колдонуу, этиштик топторду түзүүдөгү каталар, сөздөрдүн тартибин бузуу жана предлождорду туура эмес колдонуу [4].

Бүгүнкү күндө бир катар изилдөөчүлөр (De Camp, Vilar Xu, D'Haro & Ney) машиналык котормодо эң көп кездешкен каталардын бири сөздөрдү калтырып кетүү экенин көрсөтүштү [5]. Башка изилдөөчүлөр болсо котормонун маанисин бурмалоо көйгөй жаратаарын аныкташкан. Машиналык котормодо каталар кетиши мүмкүн болгон бир нече мисалдарды карап көрөлү.

Архаизмдер жана эски англис формалары. Шекспирдин тили, башка адабий тексттер сыяктуу эле, татаал жана архаикалык болуп саналат. Анын чыгармаларында азыркы англис тилинде маанисин жоготкон же жаңы формага ээ болгон формалар активдүү колдонулат.

Бул машиналык системалар үчүн олуттуу кыйынчылыктарды жаратат, анткени алар сөздөрдү тарыхый контекстинде туура чечмелеши керек. Мисалы, “*thou*” (сен) ат атоочу жана анын “*thee*” (сени), “*thy*” (сенин), “*thine*” (сенин) жана башка формалары азыркы англис тилинде колдонулбайт. Мындай сөздөрдү азыркы тилге которуу аракетинде машиналык котормо системалары көп учурда туура маанисин жоготуп, бул формаларды кадимки контексттерде азыркы аналогдору катары беришет. Маселен, “*thou*” жана “*you*” сөздөрү социалдык жана эмоционалдык аралыкка жараша ар кандай кайрылуу түрлөрүн билдирүү үчүн колдонулгандыгы менен курчуйт, аны башка тилдерде жеткирүү кыйын:

Thou art always figuring diseases in me, but thou art full of error: I am sound. (Measure for Measure, 2005).

Бул сапты кыргызчага которууда бир нече вариант болушу мүмкүн, анткени “*thou*” жана “*art*” сыяктуу эски англис формаларын азыркы кыргыз тилинде так маанисин мүмкүн болушунча сактап которуу кыйын:

«Сен менин ичимден дайыма оору издейсиң, бирок сен жаңылыштыкка толуп турасың: мен соомун».

Бул жерде “*thou art*” дегенди “сен” деп которулду, бирок эски англис тилиндеги сылык жана бир аз жогору жактан мамиле кылуу маанисин толук жеткире албайт.

“*Figuring diseases in me*” сөз айкашын түз которууда маанисин бурмалап коюшу мүмкүн. Түп нускада каармандын дайыма кемчиликтерди же көйгөйлөрдү издегени айтылып жатат, бирок машиналык котормо «ооруларды ойлоп табуу» деп кабыл алат.

Маанисин так чагылдырган котормо төмөнкүчө болушу мүмкүн:

«Сен менин ичимден дайыма кемчилик издейсиң, бирок сен жаңылыштыкка толуп турасың: мен соомун».

Бул котормодо “*figuring diseases in me*” фразасынын түпкү маанисине көбүрөөк көңүл бурулду.

Thou’rt i’t’h’right, girl; more o’t’hat (Measure for Measure, 2005).

Бул сүйлөмдө Шекспирдин образдуу тилинин жана эски англис тилинин элементтерин

камтыйт. Сүйлөмдүн мааниси “Сен туура айттың, кызым; ошондойду дагы айт” дегенди билдирет. Машиналык котормо платформалары бул фразаны ар кандайча чечмелеп беришет. Мисалы (ҮТ) – “Сен туура айтасың, кызым, ого бетер туура айтасың” деп, эмоцияны ашыра берип, семантикалык кайталанууга жол берет. (Р.О) болсо – “Сен туура, кыз; бул тууралуу кененирээк” деп, маанисин контексттен четтетип, мазмун бурмалоосуна туш болот. (ГТ) – “Туура айтасың, кызым; андан дагы” деген бүдөмүк жана толук эмес билдирүү менен сүйлөмдүн интонациялык өзгөчөлүгүн жоготот. Бул мисал машиналык котормолор поэтикалык фразалардын контексттик жана экспрессивдүү өзгөчөлүктөрүн так түшүндүрүүдө дагы эле кыйынчылыктарга туш болорун айкын көрсөтөт.

“*Thou’rt*”, “*i’t’h*” жана “*o*” сыяктуу архаикалык формалар машиналык котормо үчүн олуттуу көйгөйлөрдү жаратат. Анткени: “*Thou’rt*” – “*thou art*” дегендин эски формасы «сен барсың» дегенди билдирет. Заманбап котормо системалары бул форманы тааныбай калышы мүмкүн, айрыкча алар тилдин заманбап же стандарттуу формаларына ылайыкташтырылган болсо, бул катага алып келет.

“*i’t’h*” – “*in the*”; “*o*” – “*of*” предлогдун кыскартылган формасы. Машиналык котормо системалары бул кыскартууну жаңылыштык менен чечмелейт, айрыкча алар диалектке же архаизмге ылайыкташтырылбаса. Бул мисалдар машиналык котормонун архаикалык тилди түшүнүүдөгү жана туура которуудагы чектөөлөрүн көрсөтүп турат:

Live in thy tongue and heart. Old Escalus,

Though first in question, is thy secondary. (Measure for Measure, 2005).

Бул сөз айкаш машиналык котормо үчүн бир нече талдоого арзый турган каталарды жаратат:

1. “*Live in thy tongue and heart*” – түз котормодо «Тилинде жана жүрөгүңдө жаша» (ГТ) же «Тилиңизде жана жүрөгүңүздө жашаңыз» (Р.О, ҮТ), ал эми (ЖИ) «Тилинде жана жүрөгүңдө жашап жүр» деп которуп сүйлөмдүн чыныгы маанисин толук бере албайт. Бул сүйлөм филологиялык мааниси бар, адамдын ички дүйнөсү менен анын сөздөрү шайкеш болушу керектигин билдирет. Идеалдуу котормо: «Жүрөгүңдөгү

сезимди тилиң менен айтып жаша» же «Ички дүйнөңдү сөзүң менен чагылдырып жаша».

2. “*Old Escalus*” – машиналык котормодо «Эски Эскалус» (РО, УТ, GT) деп которсо, (ЖИ) «Кары Эскал» деп которот. “Old” – бул жерде «карылык», «тажрыйба» же «урматтуу улуу адам» деген мааниде колдонулат, «Кары» деген сөздү кошуу маанисин бузушу мүмкүн. Идеалдуу котормодо «Улуу урматтуу Эскалус» деп берген дурус.

3. “*Though first in question, is thy secondary*” түрдүү машиналык котормо платформаларында ар башкача чечмеленет: (УТ) бул сүйлөмдү – «*Биринчи кезекте сенин экинчи кезектеги милдетиң*» деп берет, (GT) – «*Биринчи сөз болуп жатканы менен, сенин экинчиси*» деп которот, ал эми (РО) платформасы фразаны жарым-жартылай гана которуп – «*Биринчи суроо болсо да*» деп токтотот. Ошол эле учурда (ЖИ) башка бир чечмелөөсү – «*Биринчи болуп суракка алынганың менен, сен – экинчи даражадагысың*» – мазмунга жакыныраак көрүнөт, бирок бул жерде да грамматикалык түзүлүш жана сөздөрдүн тартиби түп нускага толук шайкеш келбейт. Чындыгында, бул сүйлөмдө белгилүү бир каарман сүйлөшүүдө же кырдаалда биринчи орунда тургандай сезилгени менен, анын чыныгы ролу же мааниси экинчи планда экени баса белгиленип жатат. Ошондуктан бул фразаны «*Биринчи көрүнгөнү менен, анын ролу экинчи даражада*» деген сыяктуу формада которуу маанисине жана стилге көбүрөөк ылайык келет.

Сөздөрдүн жана сөз айкаштарынын полисемиясы. Уильям Шекспир сөздөрдүн жана сөз айкаштарынын көп маанилүүлүгүн (полисемиясын) адабий шайман катары колдонуп, чыгармаларына тереңдик жана көп катмардуулук кошкон. Анын поэзиясында контекстке жараша бир нече мааниге ээ болгон сөздөр жана сөз айкаштар көп кездешет. Машиналык котормо бардык негизги платформаларда Шекспирдин “*But, soft! what light through yonder window breaks?*” (*Romeo and Juliet, Act 2, Scene 2. 2000*) деген саптарын көбүнчө «*Бирок жумшак! терезе сыныктары аркылуу кандай жарык?*» деп сөзмө-сөз которуп берет.

Котормодогу негизги көйгөйлөрдүн бири – “*soft*” деген сөздү контекстке ылайык

чечмелебей, түз мааниде «*жумшак*» деп берүү. Чындыгында, бул сөз бул жерде «токто!», «тыңша!» же «сабыр эт!» деген экспрессивдүү эмоционалдык кайрылууну билдирет.

Мындан тышкары, “*yonder*” сыяктуу архаизм да туура чечмеленбей калат. Бул сөз «тигил жактагы» же «алыста турган» деген мааниге ээ болгон менен, көп учурда машиналык котормо аны такыр эске албайт, же туура эмес жагдайда колдонуп коёт. Бул учур Шекспир поэзиясындагы лексикалык өзгөчөлүктөрдү жана контекстти түшүнүүдө машиналык котормонун чектөөлөрүн ачык көрсөтөт. Маселени чечүү контекст менен кылдат иштөөнү, ошондой эле бул архаизмдерди эске алган адистештирилген маалымат базаларынын болушун талап кылат [6]. Оптималдуу вариант катары төмөнкү котормо ылайыктуу деп эсептелет: «*Токтой тур! Тигил терезеден кандай жарык төгүлүп жатат?*».

Метонимияны которуу. “*The king is dead, long live the king!*” «*Король өлдү, жашасын король!*»

Бул сүйлөмдө метонимия колдонулган. «Король өлдү» дегенде, конкреттүү бир адам, башкаруучу жөнүндө сөз болсо, ал эми «жашасын король!» монархия институту, бийлик улана берери жөнүндө айтылат. Башкача айтканда, бир король өлсө да, анын ордуна дароо башкасы келип, мамлекеттин башкаруусу үзгүлтүксүз улана берет деген маанини билдирет. Бул сүйлөмдүн күчү анын кыскалыгында жана терең маанисинде.

Котормо так болушу мүмкүн, бирок тирүү котормочуга түшүнүктүү болгон маданий жана саясий контекстти жоготот.

“*The fault, dear Brutus, is not in our stars, But in ourselves, that we are underlings.*” (*Julius Caesar Act I, Scene 2*).

«*Күнөө, урматтуу Брут, биздин жылдыздарда жок, Бирок биз өзүбүздүн кол алдыбызда*» (УТ), «*Күнөө, кымбаттуу Брут, жылдыздарда эмес, өзүбүздө, биздин кул экенибизде*» (ЖИ).

“*The fault, dear Brutus, is not in our stars*” – деген фраза метонимия болуп саналат, анда “stars” (жылдыздар) тагдырды же алдын ала белгиленгендикти билдирет. Бул жерде Шекспир адамдар өздөрүнүн ийгиликсиздиктери үчүн тагдырын күнөөлөбөшү керектигин көрсөтүү үчүн метонимияны колдонот. Жылдыздар асман

телолорун эмес, тагдырды символдоштурат. Машиналык котормо “stars” дегенди сөзмө-сөз «жылдыздар» деп которот, бул фразанын маанисин бурмалайт. Анын ордуна метонимиянын маанисин жеткирүү үчүн «биздин тагдырда эмес» же «биздин алдын ала белгиленгенде эмес» деген сыяктуу сөз айкашты колдонуу керек.

Метафоралар жана стилистикалык өзгөчөлүктөр. Уильям Шекспир өзүнүн чыгармачылыгында татаал метафораларды жана ар түрдүү стилистикалык ыкмаларды кеңири колдонгон, бул болсо машиналык котормо системалары үчүн чоң кыйынчылыктарды жаратат. Метафоралар жана аллегориялар көбүнчө котормочу үчүн, айрыкча машина үчүн дайыма эле айкын боло бербеген маданий, тарыхый же философиялык контексттерди камтыйт.

“The world’s mine oyster, which I with sword will open.”

(The Merry Wives of Windsor Act 2, Scene 2).

Бул сүйлөмдү машиналык котормо системалары ар кандайча интерпретациялайт: (YT) – «Кылыч менен ачыла турган дүйнөдөгү шахта устрицасы» деп, маанисиз жана сөздөрдүн түзмө-түз котормосун сунуштайт, (P.O) – «Дүйнөдө устрица кени бар, аны кылыч менен ачам» деп фразаны кыйла эркин чечмелейт; ал эми (GT) болсо – «Мен кылыч менен ача турган дүйнө кени» деп берип, “oyster” (устрица) сөзүн такыр которбой калтырат.

Бул мисалда “world’s mine oyster” деген сөз айкашы адам өз жөндөмүн жана аракетин колдонуп, устрица сыяктуу ача ала турган мүмкүнчүлүктү же потенциалды билдирген метафора болуп саналат. Бирок «дүйнө – менин устрицам» деген түз котормо Шекспир бул сөзгө салган философиялык жана метафоралык контекстти бере албайт. Машиналык котормо метафораны туура чечмелей албайт, аны түз мааниде кабыл алат жана маанисин жоготот. Котормодо метафораларды колдонуу маданий коддор жөнүндө билимди талап кылат, алар машиналык системалар тарабынан жоголуп же туура эмес чечмелениши мүмкүн [7].

“The undiscover’d country from whose bourn No traveler returns”.

(Hamlet Act 3, Scene 1).

«Кимдин төрөлгөнү белгисиз өлкө эч ким кайтып келбейт» деп Yandex Translate которсо, ал эми жасалма интеллект болсо – «Ачыла элек өлкө – анын чек арасынан эч бир саякатчы кайтып келбейт» деп которот. Бул котормо түп нускадагы маанини так берүү жагынан ылайыктуу жана мазмунга жакын вариант болуп эсептелет. Бул эки сап – өлүм жөнүндөгү поэтикалык жана философиялык метафора.

Undiscover’d country – «ачыла элек өлкө» – бул өлүм дүйнөсү, кейинки жашоо, адам баласы баргысы келбеген, бирок сөзсүз бара турган белгисиз мейкиндик.

“From whose bourn” – «анын чек арасынан», бул өлүм сыяктуу кайтарымызсыз чек араны билдирет.

“No traveler returns” – «эч кандай саякатчы кайтып келбейт», башкача айтканда, өлгөн адам кайтып келбейт, демек, бул өлкө (өлүм) – түбөлүктүү.

Бул метафора трагизм, коркунуч, күмөн жана таң калуу эмоцияларын жаратат:

“Out, out, brief candle! Life’s but a walking shadow”.

(Macbeth in Act 5, scene 5).

«Чык, чык, кыска шам! Жашоо – бул жөн гана басып жүргөн көлөкө».

Түп нускада “brief candle” «кыска шам» өмүрдүн тез эле өчүп каларын, ал эми “a walking shadow” идиома «басып жүргөн көлөкө» жашоонун реалдуу эместигин, убактылуу экенин көрсөтөт. Бул саптар адамдын жашоосунун мааниси жөнүндө терең ой жүгүртүүгө түртөт. Машиналык котормо метафоранын тереңдигин бере албайт. «Кыска» белгилүү бир контекстте “brief” үчүн ылайыктуу болушу мүмкүн болсо да, көз ирмемдик образды сактап калуу үчүн «узакка күйбөгөн шам» же «көз ачып жумганча күйүп кеткен шам» деп так которууга болот. Машиналык котормо туура чечмелей албайт, анткени ал сөз айкаштарынын контекстин, маданиятын же метафоралык маанисин билбейт. Котормо образдуулукту жана философиялык тереңдикти берүүнүн ордуна сөзмө-сөз маанилерге басым жасап, маанинин бурмаланышына алып келет. Бул маселелерди чечүү үчүн изилдөөчүлөр бир нече ыкмаларды сунушташат. Биринчиден, жөнөкөй сөздөрдү алмаштыруу

менен чектелбестен, контекстти, метафораларды жана ритмди эске алган контексттик котормо моделдерин колдонуу маанилүү. Экинчиден, көркөм чыгармалардын корпустарында даярдалган адистештирилген машиналык котормо системалары окшош тексттерди тагыраак чече алат. Мисалы, изилдөөлөр көрсөткөндөй, терең үйрөнүү моделдерин жана контексттик нейротармактык ыкмаларды колдонуу котормонун тактыгын жогорулатат [8].

Корутунду. Жогорудагы мисалдарды талдоонун негизинде машиналык котормо системаларында Шекспирдин поэтикалык тексттерин которууда бир катар типтүү каталар байкалат. Алар негизинен философиялык жана поэтикалык маани-мазмундун жоголушу, өзгөчө ысымдардын жана контекстке бай лексикалык бирдиктердин туура эмес чечмелениши, ошондой эле грамматикалык жана синтаксистик түзүлүштөрдүн бурмаланышы, семантикалык жана стилистикалык тереңдикти толук кандуу чагылдыра албастыгын көрсөтөт. Айрыкча архаизмдердин, сөздөрдүн көп маанилүүлүгүнүн (полисемиясын), метафоралардын болушу негизги тоскоолдуктарды жаратат. Бул факторлор, машиналык котормо технологиялары башка тармактарда ийгиликке жетишкенине карабастан, көркөм тексттерде анын мүмкүнчүлүктөрү чектелүү экенин көрсөтөт. Ошондуктан көркөм тексттерди которууда машиналык алгоритмдерди колдонууда этияттык талап кылынат жана адам факторунун орду азырынча маанилүү бойдон калууда.

Поступила: 18.08.2025;

рецензирована: 01.09.2025; принята: 03.09.2025.

Адабияттар

1. *Гарбовский Н.К.* Интеллект для перевода: искусный или искусственный? / Н.К. Гарбовский, О.И. Костикова // Вестник Московского университета. Сер. 22. Теория перевода. 2019. № 1. С. 3–23.
2. *Тешебаева Д.Т.* Синтаксистик бирдиктин өзгөрүлүшү // Д.Т. Тешебаева // *Alatoo Academic Studies*. 2024. № 4. С. 232–242.
3. *Handschuh C.* Human Translation vs Machine Translation: A Triumph of Nuance over Nonsense? / C. Handschuh. URL: <http://dcu.ie/dcu-languageservices-news/human-translation-vs-machine-translation> (дата обращения: 12.07.2025).
4. *Keshavarz M.H.* Contrastive Analysis, Error Analysis, and Interlanguage Hypothesis. 5th revised ed. / M.H. Keshavarz. Tehran: Rahnama Press, 2022.
5. *Vilar D.* Error Analysis of Statistical Machine Translation Output / D. Vilar, J. Xu, D'Haro L., H. Ney // *Proceedings of the LREC*. 2006. С. 697–702.
6. *Baker M.* Translation and Conflict: A Narrative Account / M. Baker. London: Routledge, 2006.
7. *Newmark P.A.* Textbook of Translation / P.A. Newmark. New York: Prentice Hall, 1988.
8. *Vaswani A.* Attention is All You Need / A. Vaswani, N. Shazeer, N. Parmar, J. Uszkoreit, L. Jones, A.A. Gomez, Ł. Kaiser, I. Polosukhin // *Proceedings of the 31st International Conference on Neural Information Processing Systems (NeurIPS)*. 2017.